

«Затверджую»

Ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького,
професор А. М. Солоненко

_____ 2021 р.

ВИТЯГ

з протоколу фахового семінару кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
від 29 вересня 2021 р.

ПРИСУТНІ:

Воровка М. І., д. пед. н., доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності, голова фахового семінару; Єрмак Ю. І., к. пед. н., доцент, завідувач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності; Бунчук О. В., к. пед. н., старший викладач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності, секретар фахового семінару; Окса М. М., к. пед. н., професор кафедри педагогіки і педагогічної майстерності; Коробченко А. А., д. іст. н., професор кафедри педагогіки і педагогічної майстерності; Дудко Я. В. к. пед. н., доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності; Попелешко Ю. І., к. пед. н., доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності; Кожевникова А. В., к. пед. н., старший викладач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності; Георгадзе Т. О., здобувач; Дем'яненко А. М., здобувач; Куліда О. О., здобувач.

Запрошені:

Солоненко А. М., д. біол. н., професор кафедри ботаніки і садово-паркового господарства, ректор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Москальова Л. Ю., д. пед. н., професор кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, проректор з наукової роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Максимов О. С., д. пед. н., професор, завідувач кафедри неорганічної хімії та хімічної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Троїцька Т. С., д. філос. н., професор Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Федорова О. В., к. пед. н., професор кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, директор ННІСПМО Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Шевченко Ю. М., д. пед. н., доцент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Глебова Н. І., д. соц. н., професор кафедри соціології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Чорна В. В., к. пед. н., доцент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Канарова О. В., к. пед. н., доцент.,

кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького; Кондратенко Ю. Г., здобувач; Буряк І. І., здобувач.

Всього присутні 23 особи, з них 9 докторів наук, 9 кандидатів наук.

Голова засідання: д. пед. н., доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності Воровка М. І.

Секретар: Бунчук О. В., к. пед. н., старший викладач кафедри педагогіки і педагогічної майстерності.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

обговорення основних наукових результатів дисертаційної роботи Дем'яненка Анатолія Миколайовича «Організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, для її апробації та оцінки новизни, теоретичного і практичного значення.

СЛУХАЛИ:

Головуючий на засіданні, доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і педагогічної майстерності М. І. Воровка проінформувала, що для обговорення на засіданні кафедри надана дисертація Дем'яненка Анатолія Миколайовича на тему: «Організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях», що подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, затвердженої вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, «Соціокультурний розвиток особистості засобами дидактичного дизайну» (№0121U108570) і кафедри педагогіки і педагогічної майстерності, затвердженої вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій» (державний реєстраційний номер № 0120U101660).

Тему дисертаційної роботи затверджено рішенням вченої ради Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 7 від 28.11.2017 р.), узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 27.03.2018 р.) та уточнено рішенням вченої ради Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 9 від 23.12.2020 р.) у такому формулюванні: «Організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях».

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Москальова Людмила Юрївна.

Рецензенти: доктор філософських наук, професор кафедри філософії Троїцька Тамара Серафимівна; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Канарова Ольга Вікторівна.

Дем'яненко А.М. у своїй доповіді обґрунтував вибір теми, її актуальність, ступінь дослідженості, визначив об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, виклав основні результати та положення, що виносяться на захист, охарактеризував їх наукову новизну, теоретичну та практичну значущість, апробацію і повноту висвітлення у публікаціях. У дослідженні було здійснено теоретичне узагальнення питання правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях, надано практичне вирішення даної проблеми у сучасних умовах.

Доведено, що основні процеси, які пов'язані із правовим вихованням молоді, дозволяють засвідчити досягнення визначеної мети, розробку завдань, що надало можливість сформулювати загальні висновки.

Здійснено теоретичний аналіз наукових досліджень з проблеми правового виховання, здійснено аналіз основних понять в різних галузях знань (філософії, етики, права, психології, соціології, педагогіці, історії), що надало змогу визначити сутність правового виховання підлітків, обґрунтувати базове поняття правової вихованості. Доведено, що поняття «правове виховання підлітків» має розглядатися крізь призму широких соціальних змін, крізь крос-культурний контекст, що впливає на інтелектуальний розвиток, правову свідомість та вчинки підлітків, зважаючи на невідповідність різних правових систем, які мали б сприяти оновленню прав підлітків за для їх більшої самореалізації, зведення власної траєкторії успішного життя на майбутнє. Обґрунтовано структуру правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях, яка розглядається як цілісна компонентна система. У дослідженні із урахуванням компонентної структури правової вихованості підлітків уточнено відповідні ним критерії та показники, схарактеризовано рівні правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях.

У дослідженні представлено розроблені організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях, експериментально доведено їх ефективність.

По завершенні доповіді Дем'яненко А.М. було дано відповідь на ряд запитань:

Доктор педагогічних наук, професор Максимов' С.О.: Від яких положень, крім системи знань, що входять, як необхідний елемент, у правове виховання залежить успішність його провадження у громадських об'єднаннях?

Дем'яненко А.М.: Дякую за запитання. Крім системи знань, що входять, як необхідний елемент, у правове виховання, успішність його провадження у громадських об'єднаннях залежить від наступних положень:

– якість правових установок на здійснення правової діяльності як з боку представників громадських об'єднань, так і самих підлітків;

– наявний стан у підлітків актуалізації правових знань, прагнення до пізнання правових цінностей, бажання та спроможність їх оберігати.

Ці положення, як на нашу думку, є основою для правового виховання у громадських об'єднаннях як цілісної системи і рівень правової вихованості є тим результатом, на який спрямовуються різноманітні правовиховні практики.

Кандидат педагогічних наук, доцент Єрмак Ю. І.: Яку систему знань охоплює, на Ваш погляд, правове виховання підлітків у громадських об'єднаннях?

Дем'яненко А.М.: Дякую за запитання. Правове виховання підлітків у громадських об'єднаннях охоплює таку систему знань, що утворюють:

1) загальні знання про право і правопорядок (знання про різні правові системи, поведінку людини, її розвиток у реальній правовій дійсності; знання з етики, соціології, філософії тощо);

2) знання про соціальне оточення (знання про існуючі позаосвітні соціальні групи, їх вплив на свідомість підлітків, відповідність/невідповідність правовій поведінці, прийнятої у суспільстві, знання про правомірні відносини у соціумі тощо)

3) знання про особистість (моральні якості, які сприяють правомірній поведінці, інтереси, життєві плани на майбутнє, рівні правової вихованості, готовність до участі в підтриманні правопорядку тощо).

Кандидат педагогічних наук, доцент Дудко Я. В.: Розкрийте більш детально характеристики високого рівня правової вихованості підлітків?

Дем'яненко А.М.: Дякую за запитання. Високий рівень у підлітків ми визначаємо, коли у підлітків було зафіксовано сформованість глибоких знань про право, правопорядок у суспільстві, про правову вихованість особистості, відповідальність за вчинки та за протиправну поведінку. Такі підлітки можуть вірно прогнозувати та розрізняти наслідки правової та протиправної поведінки, вони беруть активну участь у правовиховній та правоосвітній діяльності громадських об'єднань, вміють контролювати себе.

Доктор педагогічних наук, доцент Воровка М.І.: На яких загальних закономірностях треба ґрунтуватися при розробці програм, методик для молоді?

Дем'яненко А. М.: Дякую за запитання. Загальними закономірностями можуть бути: розробка індивідуальної траєкторії успіху підлітка, що має сприяти більш глибокому розумінню його потреб, проблем, які перед ним постають; діагностика і проведення консультацій стосовно підвищення рівня правової вихованості підлітка, що сприяє отриманню системної інформації стосовно актуального стану, і, відповідно, коригуванню виховних впливів; залучення підлітків до різноманітних заходів, інформаційних компаній, які мають бути спрямовані на підвищення рівня правової вихованості.

Кандидат педагогічних наук, старший викладач Бунчук О. В.: Чому в вашому дослідженні ви обрали саме підлітків віком від 11 до 15 років?

Дем'яненко А.М.: У нашому дослідженні ми зосереджуємося на віці від 11 до 15 років, що характеризується початком вrostання людини у правову культуру суспільства, оскільки підліток переходить від дитинства до дорослішання. Саме в цьому віці з'являється «почуття справедливості, провини, відповідальності».

ВИСТУПИЛИ: науковий керівник здобувача д., пед.н, проф. Москальова Л. Ю., д. філос. н., проф. Троїцька Т. С., к. пед. н., доц. Канарова О. В.

Після відповідей на запитання учасників фахового семінару було озвучено **відгук наукового керівника – доктора педагогічних наук, професора Москальової Л. Ю.**, з оцінкою роботи здобувача у процесі підготовки дисертації та виконання індивідуального плану наукової роботи та індивідуального навчального плану. Москальовою Л. Ю. було зазначено, що здобувач в достатньому обсязі виконав освітню складову освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії. Науковим керівником було звернено увагу на актуальність теми дисертації, її наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Усі наукові результати дослідження є коректними, обґрунтованими та доведеними до програмних продуктів, які придатні для практичного застосування.

Доктор філософських наук, професор Троїцька Т.С. виступила з рецензією на дисертацію. Рецензентом було зазначено, що по кожному із поставлених завдань дисертант отримав ствердні результати, достовірність яких підтверджена кількісним та якісним аналізом. Рукопис дисертації чітко структурований, характеризується завершеністю тексту кожного з трьох розділів, належною мовно стилістичною грамотністю, використанням для представлення одержаних результатів таблиць, доцільністю додатків, що додатково розкривають основний зміст роботи.

Кандидат педагогічних наук, доцент Канарова О. В. виступила з рецензією на дисертацію. Рецензентом було зазначено, що автором проведено ґрунтовне теоретичне та емпіричне дослідження обраної проблеми. Загальна структура дисертаційної роботи Дем'яненка А.М. характеризується логічністю й чіткістю змістовного наповнення розділів і підрозділів. Об'єкт, предмет і завдання дослідження логічно та структурно узгоджені відповідають визначеній автором меті. Кількісний і якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано й коректно. Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджується єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної інтерпретації.

Відбулося обговорення дисертаційної роботи, у якому взяли участь присутні на засіданні. Вони у своїх виступах звернули увагу на відповідність представленої роботи вимогам, що пред'являються до дисертацій, вказали на досягнення мети дослідження та виконання завдань, окреслили ключові елементи

наукової новизни, акцентували увагу на прикладних результатах, цілісності роботи.

Відбулося відкрите голосування по дисертаційній роботі.

У результаті обговорення дисертації Дем'яненка А.М. учасники фахового семінару відзначили актуальність теми, наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення та зробили такий висновок:

**Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення
результатів дисертації Дем'яненка Анатолія Миколайовича
«ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ
ПІДЛІТКІВ У ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ», поданої на здобуття
наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 011Освітні, педагогічні науки**

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету.

Здобувачем переконливо обґрунтовано значення проблеми правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях, висвітлено зв'язок теми дисертації з дослідженнями українських та зарубіжних учених, завданнями державних та міжнародних нормативних актів.

У досить не простих соціально-економічних умовах, що на сьогодні супроводжують процеси розвитку особистості в Україні, розбудова правового виховання підлітків є дуже важливою. Увагу до даного процесу прикуто представниками багатьох країн, що знайшло вираження як у міжнародних, так і національних нормативно-правових документах, а саме: Загальна декларація прав людини (1948 р.), Декларація прав дитини (1959 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), Конвенція про права дитини (1989 р.), Декларація і програма виховання громадян у дусі демократії, заснованої на усвідомленні ними своїх прав і обов'язків (1999), Конституція України (1996), Законах України «Про основні засади молодіжної політики» (2021), Указах Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (2019), «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року» (2021) та ін.

Останнім часом теоретичні і практичні розробки з питань правового виховання підлітків набувають значного поширення у різних напрямках – як у шкільному середовищі, так і позашкільному середовищі. Це положення стосується правовиховних і правоосвітніх програм, стратегій правового виховання та різноманітних практик у позаосвітніх соціальних спільнотах. Ідеї, що криються у правовиховних практиках, можна репрезентувати як різноманітні конструкції, що виникають у лідерів громадських об'єднань, рухів, організацій, як версії субсистем правового виховання, що не є формалізованими і, відповідно, досить часто мають затребуваність у підлітків.

Враховуючи те, що громадським об'єднанням притаманна мінливість, підкреслимо, що не існує одвічних вчень про правове виховання, адже воно залежить від конкретного часу, конкретної країни, світогляду громадян, яке перебуває у русі. Проте такі вчення залишаються потрібними, якщо допомагають через позаосвітні соціальні спільноти на практиці залучити підлітків до правового життя, вибудувати стратегію правової (правослухняної) поведінки за нормами її розвитку відповідно вікових особливостей особистості. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю активізації процесу правового виховання підлітків, зокрема за допомогою громадських об'єднань, що на сьогодні в Україні набувають все більшою значущості для розбудови громадянського суспільства, адже більшість із них володіють потужним потенціалом і певним досвідом правовиховної і правоосвітньої роботи із підлітками.

До питання правового виховання, його сутності, принципів, змісту, форм і методів роботах звертаються А.Баумейстер, І.Бех, Н.Головко, В.Головченко, О.Дзьобань, В.Загрева, М.Фіцула та інші. Процес правового виховання включає декілька компонентів (цільовий, мотиваційний, змістовний, контрольнокорегувальний, результативний), що використовують і у попередженні правопорушень (З.Аміров), попередженні виявів маргінальної поведінки (О.Барабаш, В.Писарев), підвищенні якості правової освіти (С.Богачов, В.Стешенко), розвитку правової культури (В.Булгакова, О.Дьоміна, О.Лукаш, Л.Макаренко, А.Овчиннікова, Р.Сербін, А.Скуратівський та ін.). Певну роль в цьому процесі можна відвести розмаїттю громадських об'єднань, які існують як в Україні, так і за рубежом, що опікуються правозахисною, правоосвітньою і правовиховною роботою із різними категоріями населення (В.Бондаренко, К.Вінцукевич та ін.). Важливе значення для наукового пошуку є питання впливу лідерів суспільної думки на підлітків у різних країнах, взаємозв'язок діяльності громадських об'єднань у сфері підліткових правопорушень, проблеми спільного подолання підліткової злочинності для добробуту суспільства, прояви конфліктів між громадськими рухами, що породжують сутички, розкриваються у працях зарубіжних вчених (С.Алхуррон, Е.Булигін, Дж.Джеттен, М.Хорнсі, М.Костанцо і Д.Краус, П.Фрейре та інші).

Трансформації громадських об'єднань як позаосвітніх соціальних спільнот відбуваються у відповідності із зміною правового світогляду суспільства, розширенням правового мислення кожної особистості, а також появою різноманітних політичних, соціально-економічних чинників, що привертає увагу вчених, зокрема, стосовно питань правової освіти населення та її впливу на майбутнє покоління (Н.Тищук, М.Черкас, Л.Шевчук, М.Штангрет та ін.), вихованню правової поведінки (А.Гетьман, О.Данильян, О.Дзьобань, Н.Ткачова, О.Хоптяна та ін.), подоланню дискримінації (О.Уварова, М.Ясиновська, І.Янковець). При цьому у наукових роботах приділено увагу і впливам лідерів об'єднань, які є антисоціальними, зокрема, доведено, що підлітки, які знаходяться у зоні ризику, є більш сприятливими для маніпуляцій, адже вони недостатньо обізнані про свої права, про права інших людей, про сенс різноманітних правових і психологічних установок, які можуть змінити життя тощо (В.Омецьнська,

С. Погребняк, О. Поліщук, В. Стешенко, О.Тітомир, Т.Троїцька, О.Троїцька, О.Поправко, Л. Помиткіната ін.).

Вчені зосереджували увагу на правових аспектах, правовій підготовці молоді, базуючись переважно на розвиток правового світогляду, хоча й не вивчали спеціально контекст позаосвітніх соціальних спільнот, їх вплив на правову поведінку підлітків (Т.Бачинський, Н. Корпач, Н.Ортинська, В.Павелків, М.Садова, І. Степаненко, В.Стешенко, Н.Тищук, Н.Ткачова). Більшість джерел характеризує питання, пов'язані із набуттям правосвідомості (Н. Бровко, В.Войтов, Д.Єрмоленко, О.Краснокутський, Т.Міхайліна, М. Цимбалюк, М.Черкас та ін.), поширення знань про права людини (Б. Андрусин, Б.Кофман, О.Радзієвська та ін.), розвиток правового мислення як у представників юридичного фаху (І. Андрушко, П.Корнієнко, О.Орлова, С.Скуріхін, М.Штангрет та ін.) так і у представників інших професій (І.Коваль, С.Погребняк, М.Попадинець, В.Чорна та ін.). Але комплексне вивчення 'процесу правового виховання підлітків із урахуванням їх вікових особливостей на сьогодні є недостатнім. Великим інтересом для дослідження є праці вчених, які присвячені питанням взаємозв'язку права і моралі (О. Дзьобань, І.Євхутич), правовому вихованню як цінності (В. Сухомлинський), процесу правового виховання (М. Кашук, Л. Твердохліб), правовому вихованню як діяльності (В. Ковальський, М. Фіцула), правовому вихованню як системи (Г. Давидов) тощо.

Враховуючи представлені наукові роботи, сьогодні у педагогічній науці проблема правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях скоріше є наміченою, ніж проаналізованою. Аналіз останніх публікацій показав, що попри накопичений досвід правового виховання особистості, нині все ще бракує досліджень, що стосуються впливу громадських об'єднань на світогляд, емоції, почуття, що зрушують поведінку підлітків. Отже, враховуючи дослідження окремих фрагментів наукової проблеми, постає неможливим відтворення цілісного погляду щодо впливу лідерів громадських об'єднань та тієї соціальної спільноти, яка знаходиться поруч із лідером, на правове виховання підлітків, яких залучено до різних практик – популяризація прав дитини, соціально-правові акції, інформування про розважальні заходи правоосвітнього і правовиховного характеру тощо.

Проблема актуалізується такими *суперечностями*:

– між потребою розбудови громадянського суспільства в Україні відповідно правових засад та недостатнім вивченням можливостей і досвіду правового виховання особистості у громадських об'єднаннях;

– між практиками правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях і необхідністю покращення їхньої ефективності завдяки розробці організаційно-педагогічних умов, які можливі для запровадження у роботу громадських об'єднань;

– між необхідністю орієнтації позаосвітніх соціальних спільнот на розвиток правової вихованості підлітків та недостатнім рівнем науково-методичного забезпечення процесу правового виховання у позашкільному середовищі.

Актуальність проблеми, необхідність її теоретичної розробки слугували визначенню теми дослідження: «Організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях».

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, затвердженої вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, «Соціокультурний розвиток особистості засобами дидактичного дизайну» (№0121U108570)) і кафедри педагогіки і педагогічної майстерності, затвердженої вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, «Підготовка майбутніх фахівців педагогічної освіти в умовах освітніх трансформацій» (державний реєстраційний номер № 0120U101660).

Формулювання наукового завдання, нове виконання якого містить дисертація.

Мета дослідження на основі теоретичного аналізу проблеми розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях.

Відповідно до мети дослідження визначено його **завдання**:

1. Здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень з проблеми правового виховання підлітків, визначити понятійно-термінологічний апарат наукового дослідження.
2. На основі теоретико-методичного аналізу досліджень і практик правоосвітньої та правовиховної роботи громадських об'єднань визначити можливості використання позитивних здобутків для розвитку підлітків.
3. Обґрунтувати зміст і структуру правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях, схарактеризувати її основні компоненти.
4. Уточнити критерії, показники правової вихованості підлітків, схарактеризувати рівні правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях.
5. Розробити організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях та експериментально перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження: процес правового виховання підлітків у роботі громадських об'єднань.

Предмет дослідження: зміст, форми та методи правового виховання підлітків в умовах функціонування громадських об'єднань.

Методи дослідження: *теоретичні:* загальнонаукові (теоретичний аналіз наукової літератури з теми дослідження – для з'ясування основних понять дослідження, виявлення сучасного стану дослідження правового виховання підлітків; аналіз і синтез, індукція і дедукція, узагальнення – для вивчення закономірностей у правовому вихованні підлітків, формування понятійно-категоріального апарату, вивчення можливостей громадських об'єднань для роботи із підвищення рівня розвитку правової вихованості підлітків) та *емпіричні* (бесіди, анкетування, тестування підлітків у громадських об'єднаннях, опитування, спостереження за процесом правового виховання підлітків у

громадських об'єднаннях з метою дослідження рівня правової вихованості особистості); констатувальний та формувальний експеримент, що дозволили довести ефективність організаційно-педагогічних умов правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях; *методи математичної статистики* (для аналізу та узагальнення отриманих результатів експериментів).

Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Автором проведено ґрунтовне теоретичне та емпіричне дослідження обраної проблеми. Високий рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених із порушеної в дисертації проблеми засвідчується вичерпним аналізом педагогічної, психологічної, філософської та соціологічної літератури.

Кількісний і якісний аналіз отриманих даних здійснено кваліфіковано й коректно. Надійність і вірогідність отриманих наукових результатів підтверджується єдністю й логічністю всіх етапів дослідження, його організаційною цілісністю й чіткістю концептуальних засад, гармонійним поєднанням статистичних методів і способів їх якісної інтерпретації.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

уперше: комплексно розкрито роль громадських об'єднань у правовому вихованні підлітків; розроблено організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях;

уточнено теоретичне положення про зміст і структуру правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях (організація взаємодії і спілкування як засобу підвищення рівня правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях; урахування вікових особливостей підлітків, які вносять у правову культуру суспільства; застосування ідей та концепцій філософії правового виховання, правової педагогіки);

виявлено критерії, показники та рівні правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях;

введено до наукового обігу факти про особливості організації процесу правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях;

подальшого розвитку набули зміст, загальні і специфічні принципи, форми і методи правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях.

Практичне значення дослідження полягає в можливості використання матеріалів для проведення правових заходів, акцій, занять із підлітками у різних громадських об'єднаннях, оцінки рівня правової вихованості підлітків у громадських об'єднаннях, а також у розширенні практикумів з правової педагогіки, при викладанні у вищих закладах освіти на заняттях із таких дисциплін, як «Основи правових знань», «Правознавство» та інші. Представлена автором методика оцінювання правовиховної роботи із підлітками у громадському об'єднанні може використовуватися керівниками громадських об'єднань для прийняття рішень щодо покращення даного напрямку виховання. Матеріали та узагальнені результати можна використовувати для складання спецкурсів та експериментальних програм, у роботі позашкільних закладів освіти тощо.

Використання результатів роботи.

Основні положення і результати дослідження впроваджено в роботу громадських об'єднань: Громадської організації «Багатодітних родин» «Древо» (довідка 22/29 від 27.08.2021 р.), Благодійної організації «Благодійний Фонд «Агапе Україна» (довідка № 27 від 27.08.2021 р.), Маріупольського Благодійного Фонду «Пілігрим» (довідка №138 від 27.08.2021 р.), Громадська організація «Батьківський захист» (довідка №8 від 27.08.2021 р.)

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях і особистий внесок здобувача в публікації, виконані у співавторстві. Результати дослідження відображено в 12 публікаціях (2 з них – у співавторстві), з них 4 статті – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 стаття англійською мовою – в закордонному періодичному журналі в Празі, 7 – у матеріалах і тезах науково-практичних конференцій України, Польщі.

Особистий внесок. У публікаціях у співавторстві із Т. Садовою «Аналіз впливу медіа ресурсів на формування родинних цінностей в учнівської молоді» автору належить систематизація матеріалів для правового регулювання шлюбних і сімейних відносин; у статті «Сімейні цінності як складова сучасної вищої освіти України» автору належить аналіз правових питань стосовно батьківської відповідальності за виховання, навчання і розвиток дитини.

Опубліковані праці не є тотожними за змістом та висвітлюють окремі аспекти й результати дослідження.

Результати дисертації опубліковано в повному обсязі.

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Дем'яненко А. Умови формування правової свідомості в підлітків у процесі роботи громадського об'єднання. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2017. Вип.2 (19). С. 203-208.

2. Дем'яненко А. Аналіз педагогічних умов формування правового виховання підлітків у процесі роботи громадських об'єднань. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 15. С.163-165.

3. Дем'яненко А. Правове виховання підлітків як наукова проблема. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2020. Вип.2 (25). С. 147-152.

4. Demianenko A. Legal Education of Adolescents in Public Associations as a Potential Direction for the Development of Civil Society. *EVROPSKÝ POLITICKÝ APRÁVNÍ DISKURZ*, 2021. Vol. 8. Issue 1. P. 155-162.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. Дем'яненко А. Правове виховання підлітків на сучасному етапі розвитку української держави. «*Science, research, development. Pedagogy*»: Zborartuklovnaukowych. KonferensjiMiedzynarodowejNaukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanejdlapracownikownaukowychuszelnj, jednosteknaukowa-badawczychzpanstwobszarubylegoZwiazkuRadzieckiegoorazbylejJugoslawii (30.01.2018). Warszawa, 2018. С.60-62.

2. Дем'яненкоА. Шляхи формування правової свідомості у підлітків. Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді: матеріали Всеукраїнської

науково-практичної конференції студентів і молодих учених до 95-річчя Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (8 грудня 2017 р.). – Мелітополь: Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2017. – С. 92-94.

3. Дем'яненко А. Участь відповідального батька в правовому вихованні підлітків. *Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології*: мат-ліміжнар.науково-практ.конф. (м. Київ, 30 листопада – 1 грудня 2018 р.): Київ: Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, 2018. С.17-19.

4. Дем'яненко А. Вплив віри на правовиховну роботу громадського об'єднання із підлітками. *Етика релігій і конфесійне ціннісне розмаїття*: Мат-ли І Всеукраїнського форуму-презентації, Мелітополь, 17-18 травня 2018 р. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2018. С. 50-54.

5. Дем'яненко А. Проблема формування ціннісних орієнтацій молоді. «Science, research, development. Pedagogy»: Zborartuklovnaukowych. KonferensjiMiedzynarodowejNaukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanejdlapracownikownaukowychuszelni, jednosteknaukowabadawczychzpanstwobszarubylegoZwiazkuRadzieckiegoorazbylejJugoslawii(30.07.2019 – 31.07.2019), Valletta, Warszawa, Poland; 2019. – С. 60-63.

Опубліковані праці, що додатково відображають наукові результати дослідження:

1. Дем'яненко А. Відповідальне батьківство як складова цінностей європейського простору. «Science, research, development. Pedagogy»: Zborartuklovnaukowych. KonferensjiMiedzynarodowejNaukowo-Praktycznej «Teoretyzneipraktyczneaspektyrozwojuwspoczesnejnauki» 30.03.2017 – 31.03.2017). Warszawa: Wydawca: Sp.z.o.o. «Diamondtradingtour», 2017. С.86-87.

2. Дем'яненко А. Сімейні цінності як складова сучасної вищої освіти України (Садова Т., Дем'яненко А.). *Молодь і ринок*. № 6. 2017. С. 144-147.

3. Дем'яненко А. Аналіз впливу медіа ресурсів на формування родинних цінностей в учнівської молоді (Садова Т., Дем'яненко А.). *Інформаційні технології в освіті та науці*: Зб.наук.пр. Вип.9. Мелітополь, 2017. С. 240-243.

У тексті дисертації не виявлено запозичень без посилання на джерело. Дисертаційна робота відповідає принципам академічної доброчесності.

Апробація матеріалів дисертації.

Основні положення дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (2017–2021 рр.). Результати дисертаційного дослідження висвітлювалися на наукових конференціях: міжнародній науково-практичній конференції «Teoretyzne i praktyczneaspektyrozwojuwspoczesnejnauki» (м. Варшава, 2017 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих учених до 95-річчя Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді», (м. Мелітополь, 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Science, research, development. Heraldpedagogiki. Nauka i Praktyka» (м. Берлін, м. Варшава, 2018 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні інновації у сфері

педагогіки та психології» (м. Київ, 2018 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Science, Research, Development, Pedagogy- 2019» (м. Валлета м. Варшава, 2019 р.); IX всеукраїнській науково-практичній конференції «Інформаційні технології в освіті та науці» (м. Мелітополь, 2017 р.); всеукраїнський форум-презентація «Етика релігій і конфесійне ціннісне розмаїття» (м. Мелітополь, 2018 р.).

Оцінка мови та стилю дисертації.

Дисертація виконана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі (точність, логічність, лаконічність, зрозумілість, зв'язаність, цілісність, завершеність). Рукопис дисертації чітко структурований, характеризується завершеністю тексту кожного з трьох розділів, належною мовностилістичною грамотністю. Матеріали дисертації оформлено відповідно до вимог до текстів наукового характеру.

Відповідність змісту дисертації спеціальності з тієї галузі знань, з якої вона подається до захисту.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленої кваліфікованої наукової праці на правах рукопису та виконано здобувачем особисто. Дисертація містить наукові положення й нові науково обґрунтовані теоретичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для галузі 01 Освіта/Педагогіка. Дисертаційна робота Дем'яненка А.М. відповідає вимогам п.10 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертація Дем'яненка А.М. є науковим дослідженням з актуальних питань, характеризується єдністю змісту і засвідчує особистий істотний внесок здобувача в розвиток педагогічної науки. За постановкою проблеми, змістом, науковим рівнем, можливістю практичного використання у громадських об'єднаннях, а також новизною отриманих результатів дисертаційна робота здобувача відповідає вимогам, які пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня PhD.

З урахуванням викладеного, кафедра педагогіки і педагогічної майстерності Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького рекомендує завершене самостійне дослідження Дем'яненка Анатолія Миколайовича на тему: «ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ» до подання та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 011, Освітні, педагогічні науки.

Результати голосування: «за» – 8, «проти» – 0, «утримались» – 0.

УХВАЛИЛИ:

1. За результатами голосування, рекомендувати дисертаційну роботу Дем'яненка Анатолія Миколайовича на тему: «Організаційно-педагогічні умови

правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях» до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

2. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дем'яненка Анатолія Миколайовича «Організаційно-педагогічні умови правового виховання підлітків у громадських об'єднаннях», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор філософських наук, професор
кафедри філософії Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Т.С. Троїцька

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної освіти і
соціальної роботи Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

О.В. Канарова

Завідувач кафедри:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Ю. І. Єрмак

Голова фахового семінару:

доктор педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки і педагогічної майстерності
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

М. І. Воровка

Секретар фахового семінару:

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки і
педагогічної майстерності
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

О. В. Бунчук

Підписи Троїцької Т.С. засвідчую
Канарова О.В. Єрмак Ю.І.
Воровки М.І. Бунчук О.В.
Начальник відділу кадрів Мелітопольського
державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ініціалів з кадру
Бор. Валентиновича